

(*Croquis Pir.*, 58), «un somni desesperat, que m lligaven de *colzo* a *colzo*, que m duien a una presó negra ---», Coromines (*Presons Imag.*, p. 193, tant en la 1.ª ed. com en l'autògraf). *Colzu* és també la forma eivissenca (PzCabreró) i l'única usual o popular a les tres illes, segons *AlcM*. La rima de *colze* amb *polze* en Jaume Roig no és concloent com a prova de l'existència d'una pron. amb ò, car al *Spill* hi ha un nombre de rimes d'oberta amb tancada, encara que les correctes hi estiguin en enorme majoria. L'única dada clara de ò és *còlse* en MGadea, *T. del Xè* I, 64 (i això que *AlcM* no dona ò a cap punt valencià). —³ Caldrà pensar críticament si el resultat *fetge* del tipus *RÉGATO* que ens és comú amb l'italià, no s'explicaria més senzillament per una evolució *fege* paral·lela a la de *colze*, d'on després *fege* > *fetge*, que per la complicada evolució a través de *RÉGATO > *FEDICU > *fetge* que hom acostuma a postular. —⁴ «La sola fesomia d'un home, el seu posat --- poden ésser l'estrep on *recolzi* el peu un escriptor per crear inductivament éssers ---», Coromines, *Joan Apòstol* II, pp. 15-16 (així l'autògraf, no sé per què canviat en *apunti* en la 1.ª ed.). —⁵ Cf. els estudis sobre *recolzar* i altres substituïts del cast. *apoyar* en Fabra, *Conv. Fil.* VII, 23 36ss., i Ruyra, *O. C.*, 871.

COM, adv. i conj., del ll. vg. QUOMO, contracció del ll. QUOMODO 'de quina manera?', 'de la manera que ---', compost de quō 'de quin' i l'ablatiu de MODUS 'manera'. □ 1.ª doc.: orígens (Homilies, etc.).

Prescindirem de la major part dels usos fraseològics i gramaticals, a fi de reservar els materials aplegats per al Tractat en projecte de Gramàtica històrica; altrament cf. *DCEC* (COMO), on es toquen més extensament aqueixa mena de qüestions, amb observacions i dades en part interessants fins per al català. Pirson documentà la variant contracta QUOMO ja en alguns pocs textos vulgars de c. a l'a. 200 d. C.¹

En el català de l'Àlta Edat Mj. és freqüent la variant *co*, que ja trobem en les *Homilies*, les *VidesR* i altres textos del primer segle literari: «axí lo comprador *co* l venedor», doc. ross. de 1296 (Alart, *RLR* v, 91); «la desviatí dels primers parents nostres, so és *co*s declinaren e s tolgren de la volentat de Déu», *VidesR*, f° 1r1, «axí *co*l doutor se n tornava», f° 11r2, «o fil mot car *co*ns és après!», f° 11v2, i d'altra banda «re<n>yaran axí *con* aquels als quals serà dit ---», f° 4r1.

Una de les normes de major aplicació és que *co* s'usava en combinació amb pronoms i altres elements proclítics, per una assimilació ja antiga i natural en tals combinacions, que es troben també tant o més en occità antic; però això no era tot, car en certs parlars catalans, com segons la fonètica de la llengua d'oc, algunes combinacions consonàntiques (allà més que entre nosaltres) se simplificaven normativament per evanescència de la nasal, espt. *nf* i *nv*; això fa que, reforçant-ho la propagació analògica, la variant *co* en alguns textos apareix fins i tot davant altres menes de

mots: «si om parlave tant gint *co* un àngel o *co*l pus sapi om del món --- no li tenrie prod a salvament --- aitant *com* lo sein qui sona e s trebala e a negú no té prod sinó ad aquels qui l ozen», *Homilies*, f° 1v5-8.

En el seu caràcter de mot d'ús generalment o sovint proclític, la vocal originària, o tancada, s'alterà en part: això explica que la pronúncia *cum* s'estenguí més ençà dels límits rossellonesos, en particular a l'Alt Empordà («*cum* ho diu tothom» anotava PCoromines a Llers, 1898) i altres comarques d'aquella diòcesi.² Molta més extensió té la pronúncia *kəm* amb *o* oberta, que podem explicar com una ultracorrecció d'aquella tendència (hi pogué ajudar la norma estudiada en *LleuresC*, p. 190, n. 3), que és segurament també el que explica la variant *cuemo* del castellà medieval (detalls en el *DCEC*, lín. 3-34). La pronúncia amb *o* oberta és avui la de les Illes i del Principat en general, incloent-hi el dialecte occidental,³ i no estranya al valencià, en el qual, però, predomina *kəm*,⁴ igualment a Ribagorça;⁵ és versemblant que aquest canvi de timbre ja es donés en el S. xv, i potser fins entre valencians, car els únics casos de *com* en rima que figuren en JRoig, *Spill*, són tots tres amb *o* oberta.⁶ En canvi el dialecte rossellonès romangué estrany a aquest canvi de timbre, i per tant allà se sent *kum* pertot, amb la *u* < ó que hi és normal.⁷

Una altra variant de fonètica sintàctica, afavorida pels usos proclítics, i freqüentíssima a l'Edat Mitjana, és *con*, que tan sovint trobem en els textos dels Ss. XIII i XIV. Que ja en els orígens, lluny de ser un vulgarisme ocasional o tenir explicació merament paleogeogràfica, era pronúncia amb *n* netament dental, ho prova la rima en algun poeta d'aquell temps, com en aquest passatge, on Cerverí l'aparia amb *són*: «Eva és mots aytals / *con* Ave: no y ha als, / c'aytals tres letres són / l'un *co* l'autre; veus *cón*: / l'A, Ave dits primera ---» (*Maldit ben dit*, v. 418); encara en temps d'Eiximenis: és veritat que el més sovint els mss., en usar la sigla *cō*, ens podrien deixar en dubte: en la lectura del *Llibre de les Dones* aquesta grafia del ms. A decidírem interpretar-la com a *con*, perquè quan no ho escrivia amb sigla es trobava més sovint *con*.⁸ Avui s'ha restablert *com* amb *m* si fa no fa pertot, i ja en el S. xv no recordo casos de *con*.

El català fa una distinció entre l'ús de *com* i el de *com a* (combinació avui eliminada en llengües germanes, com el castellà),⁹ per a la qual remeto a les gramàtiques. Això s'ha mantingut amplemment en bon nombre de parlars d'Itàlia; i en llengua d'oc, té i tingué des de l'època més antiga una extensió no solament igual a la del català actual, sinó també d'abast sintàctic més ample (allà s'ortografia més sovint *coma*, *coumo*). No entrarem ací en la discussió, mantinguda per molts, sobre si això continua la combinació ll. QUOMODO AC o bé QUOMODO AD; podem remetre per a això a les notes que hi han dedicat els romanistes, referents a diversos dominis romànics.¹⁰ En català no tots els parlars i èpoques mantingueren la combinació amb extensió igual.

Ja se'n troben casos en documents rossellonesos del